

Γ. Μ. ΣΗΦΑΚΗΣ

**Εισαγωγική ομιλία.
ΙΒ' Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο**

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι μεγάλη χαρά και τιμή για μένα να σās καλωσορίσω απόψε σ' αυτή τήν ιστορική αίθουσα, πού ήταν κάποτε ό καθεδρικός ναός του Άγιου Μάρκου του Χάνδακα. Πρέπει όμως και να όμολογήσω πώς νιώθω λίγο άβολα καθώς άπευθύνομαι σέ τόσους διακεκριμένους κρητολόγους, γιατί, μολονότι γεννήθηκα και μεγάλωσα σέ τούτη έδώ την πόλη –τό Μεγάλο Κάστρο, τό σημερινό Ήράκλειο– οί σχέσεις μου με τίς κρητικές σπουδές υπήρξαν μάλλον εύκαιριακές, ποτέ συστηματικές.

*

Όπως κι αν έχει τό πράγμα, πάντως, κάθε φορά πού φέρνω στόν νοῦ μου τό μεταπολεμικό Ήράκλειο πού έζησα, τό σχολειό πού τελείωσα, τήν πνευματική ζωή τής πόλης, παλιούς δασκάλους και φίλους, συμβαίνει κάτι λίγο μαγικό: οί «προϊστορικές», τρόπον τινά, αυτές άναμνήσεις μου πάντα στοιχίζονται σέ τριάδες:

- *Κρητικά Χρονικά*
- Έταιρία Κρητικῶν Ίστορικῶν Μελετῶν
- Ίστορικό Μουσείο Κρήτης
- Χιλιετηρίδα τής ανάκτησης τής Κρήτης από τόν Νικηφόρο Φωκά
- Βασιλική του Άγιου Μάρκου
- Πρώτο Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο

(Ύπενθυμιζω ότι ό Άριστοτέλης, όπως παλαιότερα ό Πυθαγόρας, θεωρούσαν ότι ό αριθμός 3 εξέφραζε και συμβόλιζε τήν τελειότητα· και φαντάζομαι πώς δέν χρειάζεται να ύπενθυμισω τή σημασία τής Τριάδας και τών τριάδων για τή Χριστιανική θρησκεία.)

Ἡ κατ' ἐξοχήν, ὡστόσο, τριάδα, ἢ καλύτερα τριανδρία στὴν περίπτωση αὐτή, στὴν ὁποία ὀφείλεται ἡ ἡρακλειώτικη νεοαναγέννηση, ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε τὴν ἔκφραση, πὺν ξεκίνησε σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὸν Πόλεμο, ἐνόσφ μαίνονταν ἀκόμα οἱ πολιτικὲς συγκρούσεις καὶ ὁ Ἐμφύλιος στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ

- τὸν **Ἀνδρέα Γεωργίου Καλοκαιρινό** (1922–1993), ἐκτελεστὴ τῆς διαθήκης τοῦ Ἀνδρέα Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ, πὺν ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του καὶ ἔδωσε ὑπόσταση στὰ «Φιλανθρωπικὰ Ἰδρύματα Ἀνδρέου καὶ Μαρίας Καλοκαιρινοῦ», ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ἑλληνικὰ ἐθνικὰ κληροδοτήματα, μὲ ἀδιάλειπτη, πυκνὴ ἀνθρωπιστικὴ καὶ πολιτιστικὴ δράση ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Πολέμου ὡς καὶ σήμερα.
- τὸν ἀρχαιολόγο **Νικόλαο Πλάτωνα** (1909–1992), τὸν ἄνθρωπο πὺν διέσωσε τοὺς θησαυροὺς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ἀπὸ τὴν καταστροφὴ κατὰ τὸν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (ἄρκει νὰ ἀναφέρω ὅτι στὸ προαύλιο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου εἶχε ἐγκατασταθεῖ ἕνα ἀντιαεροπορικὸ πολυβόλο ἀπὸ τοὺς Γερμανούς). ἔνω μετὰ τὸν Πόλεμο ὕψωσε ἀκλόνητος τὸ ἀνάστημά του γιὰ νὰ σώσει τὰ ἐνετικὰ τεῖχη ἀπὸ τὴν ἀπληστία των ἐργολάβων, πὺν ἤθελαν νὰ τὰ γκρεμίσουν, ἐπειδὴ τάχα ἐμπόδιζαν τὴν πολεοδομικὴ ἀνάπτυξη τῆς πόλης.
- Καὶ τὸν τρίτο τῆς τριάδας, τὸν «θρυλικὸ φιλόλογο» (ὅπως τὸν εἶχε ὀνομάσει ὁ καθηγητὴς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ στὸ Harvard, Γιώργος Σαββίδης) καὶ δάσκαλο τῶν δασκάλων, **Μενέλαο Παρλαμᾶ** (1911–1997).

Ἦταν τρεῖς ἄνθρωποι πολὺ ἀνόμοιοι ὡς χαρακτῆρες, πὺν ὅμως συνεργάστηκαν γιὰ κοινούς –ἀλληλένδετους– σκοποὺς, μὲ σύστημα καὶ μὲ γνώση, ἐντελῶς ἀρμονικά· γιὰ τὸς συνέδεε ἀνεπίληπτη ἐντιμότητα, πνευματικὴ ἀριστεία, καὶ ἀπουσία ὁποιασδήποτε μωροφιλοδοξίας.

Φιλόδοξοι ὅμως ἦταν, καὶ τολμηροί· ἀλλὰ γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεργασίας τους ὑπῆρξαν μοναδικά: χωρὶς προηγούμενο καί, νομίζω, χωρὶς ἐπόμενο. Στὴν ἀποψινὴ μου σύντομη εἰσήγηση θὰ περιοριστῶ στὰ πρῶτα, καθοριστικὰ, χρόνια τῆς συνεργασίας τους καὶ τοὺς πρώτους καρποὺς τῶν προσπαθειῶν τους, πὺν ἔχουν νὰ κάμουν μὲ τὸ μεγάλο συνέδριο πὺν μᾶς συγκέντρωσε ὅλους ἀπόψε στὸ Ἡράκλειο.

Ἡ συνεργασία τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἄρχισε πρὶν ἀπὸ τὸ 1947, ἀφοῦ τὴ χρονιά ἐκείνη ἐκδόθηκε ὁ πρῶτος τόμος τῶν *Κρητικῶν Χρονικῶν*: ἕνα καθαρὰ ἐπιστημονικὸ περιοδικό, τοῦ ὁποίου «ἐκδότης» (δηλαδὴ χρηματοδότης καὶ ἐν μέρει τυπο-

γράφος ο ἴδιος!) ἦταν καὶ παρέμεινε ἐπὶ μακρὸν ὁ Ἄνδρέας Καλοκαιρινός· ἐπιμελητὲς τῆς ὕλης καὶ ἐπιστημονικοὶ ὑπεύθυνοι ἦταν οἱ ἄλλοι δύο, μὲ τὴ βοήθεια ἀργότερα καὶ τοῦ ἀείμνηστου Στυλιανοῦ Ἀλεξίου.

Εἶναι ἐντυπωσιακὸ πόσο γρήγορα τὸ περιοδικὸ αὐτὸ καθιερώθηκε σὰν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικὸ βῆμα τῶν κρητικῶν σπουδῶν ἀπὸ τὴ μινωικὴ ἐποχὴ ὡς τοὺς νεότερους χρόνους. Ἄν ξεφυλλίσει κανεὶς τοὺς πίνακες περιεχομένων τῶν πρώτων τόμων (ποῦ τώρα μάλιστα εἶναι διαθέσιμοι στὸ Διαδίκτυο μέσῳ τῆς δυναμικῆς ἱστοσελίδας τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου τῆς ΕΚΙΜ: <http://online.cretica-chronica.gr>), εἶναι σὰν νὰ διαβάξει τὸ Who's Who τῆς κρητολογίας, ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νεότερης – καὶ ὄχι μόνο. Ἦδη στὸν πρώτο τόμο συνεργάζονται οἱ Μανόλης Χατζηδάκης, Μανούσος Μανούσακας, Νικόλαος Τωμαδάκης, Νικόλαος Σταυρινίδης, Στέργιος Σπανάκης, Εὐμένιος Φανουράκης, Ἐμμανουὴλ Κριαρᾶς, Βασίλειος Λαούρδας, Γεώργιος Σπυριδάκης, Κωνσταντῖνος Μέρτζιος, Ἄνδρέας Ευγγόπουλος, Richard Hutchinson, Ἄγνη Ξενάκη, Σπυρίδων Μαρινᾶτος, καὶ φυσικὰ ὁ Νικόλαος Πλάτων καὶ ὁ Μενέλαος Παρλαμᾶς. Ἄν λείπει κάποιος ποῦ περιμένετε ν' ἀκούσετε, θὰ τὸν βρεῖτε στοὺς ἐπόμενους τόμους, π.χ., Richard Dawkins, Emilio Peruzzi, Lilian Jeffery, Charles Astruc, Martin Nilsson, Κωνσταντῖνος Καλοκύρης, Νικόλαος Δρανδάκης, Στυλιανὸς Καψωμένος, Γεώργιος Ζώρας, Λίνος Πολίτης, Ἀναστάσιος Ὁρλάνδος, Φαίδων Κουκουλές...

Ἡ ἔκδοση *Κρητικῶν Χρονικῶν* ἔφτασε τοὺς τριάντα τόμους, ἀλλὰ διακόπηκε στὴ δεκαετία τοῦ 1990, στὸ διάστημα τῆς ὁποίας οἱ τρεῖς δημιουργοὶ καὶ στυλοβάτες τοῦ περιοδικοῦ ἀπεδήμησαν, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, «κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα». Ἀπὸ τὸ 2011, ἡ Ἐταιρία Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν ἐκδίδει καὶ πάλι τὰ *Κρητικὰ Χρονικά*, σὲ ἐτήσια βάση, ἀνελλιπῶς, μὲ ὕλη ποῦ γίνεται δεκτὴ μετὰ ἀπὸ ἀνώνυμες ἐπιστημονικὲς κρίσεις.

Ἡ ΕΚΙΜ ἰδρύθηκε ὡς σωματεῖο τὸ 1951. «Σκοπὸς τῆς Ἐταιρίας», ὅπως δηλώνεται στὸ καταστατικὸ τῆς, «εἶναι ἢ ἐν γένει προαγωγή τῶν κρητικῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν σπουδῶν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν». Ὁ σκοπὸς ἐν συνεχείᾳ ἐπιμερίζεται σὲ ἕξι συγκεκριμένους στόχους, τέσσερις ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀναφέρονται στὴ συγκέντρωση καὶ περισυλλογὴ ἀντικειμένων, κειμηλίων, ἔργων τέχνης καὶ ἀρχαιακοῦ ὕλικου ἱστορικῆς ἢ ἐθνολογικῆς σημασίας, στὴ συγκρότηση μουσειακῆς συλλογῆς, καὶ γενικότερα στὴν προστασία τῶν βυζαντινῶν καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Νήσου. Ἡ μουσειακὴ συλλογὴ θὰ στεγαζόταν στὸ νεοκλασικὸ μέγαρο ἰδιοκτησίας τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων Ἀνδρέα Λυσιμάχου καὶ Μαρίας Καλοκαιρινοῦ, ποῦ παραχωρήθηκε στὴν ΕΚΙΜ σύμφωνα μὲ συγκεκριμένο ὄρο τῆς διαθήκης τοῦ μεγάλου δωρητῆ τοῦ Ἡρακλείου, προκειμένου νὰ στεγάσει, ὅταν θὰ ἐρχόταν ἡ ὥρα του, τὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο.

Καὶ ἡ ὥρα του ἔφτασε πέντε χρόνια μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς ἔκδοσης τῶν *Κρητικῶν Χρονικῶν*, τὸ 1952, καθὼς τὸ περιοδικὸ βρισκόταν σὲ λαμπρὴ ἀνοδικὴ τροχιά, πρᾶγμα ποὺ λειτούργησε ὑπὲρ τῆς νεοσύστατης ἐταιρίας ὡς ἐγγύηση ἀξιοπιστίας καὶ κύρους. Στὸ κάτω κάτω ἦταν οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι ποὺ ἔκαναν κουμάντο καὶ στὰ δύο, καὶ στὸ περιοδικὸ καί, τὰ πρῶτα χρόνια, στὴν ἐταιρία: Παρλαμαῖς, πρόεδρος· Πλάτων, ἀντιπρόεδρος· Καλοκαιρινός, γραμματέας καὶ διευθυντής (ἄμισθος) τοῦ ὑπὸ ἐκκόλαψη μουσείου. Φρόντισαν ὅμως κιόλας νὰ ἐνισχύσουν τὸ κύρος τῆς Ἐταιρίας ἤδη ἀπὸ τὴ συγκρότησή της σὲ σῶμα μὲ τὸ νὰ συμπεριλάβουν στὰ ἰδρυτικὰ της μέλη προσωπικότητες τοῦ Ἡρακλείου ὡς τακτικὰ μέλη (ὄπως, π.χ., τὸν Μητροπολίτη Κρήτης Εὐγένιο καὶ τὸν Δήμαρχο Ἡρακλείου Γεώργιο Ἄλ. Γεωργιάδη, ὁ ὁποῖος ἀργότερα χρημάτισε καὶ πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας), καὶ ἀντιστοίχως ἀξιόλογους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ἀπὸ τὶς ἄλλες κρητικὲς πόλεις, τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη ὡς ἀντεπιστέλλοντα μέλη.

Ἡ ἴδρυση τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου ὑπῆρξε «δεσπόζων σκοπὸς τῆς Ἐταιρίας» κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἀλλὰ ὄχι ὁ μόνος. Ἡ δημιουργία λεξικοῦ τοπωνυμίων τῆς Κρήτης, ἡ ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου καὶ ἄλλων κειμένων τῆς μεσαιωνικῆς καὶ ἀναγεννησιακῆς λογοτεχνίας τῆς Κρήτης, ἡ προστασία καὶ συντήρηση τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν νεότερων μνημείων συμπεριλήφθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στοὺς σκοποὺς τῆς Ἐταιρίας. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς, κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιβαρύνει τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, ποὺ ὅμως ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἀντιμετώπιζε τὸ τεράστιο ἔργο τῆς ἐπισκευῆς καὶ συντήρησης τῶν μουσείων ὅλης τῆς Κρήτης ἀπὸ τὶς ἐκτεταμένους ζημιὲς ποὺ εἶχαν ὑποστεί κατὰ τὸν Πόλεμο. Γι' αὐτὸ ἡ συνδρομὴ τῆς Ἐταιρίας ὑπῆρξε πολλὰς φορὲς καίρια.

Μόνον ποὺ ἀποδείχθηκε πιὸ δαπανηρὴ καὶ δυσχερὴς, ὅταν ἡ Ἐταιρία ἀνέλαβε, τὸ 1956, τὴν ἀποκατάσταση τῆς μεγάλης βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ὁ μεγαλύτερος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἐνετικὸς ναοὺς τοῦ Χάνδακα, εἶχε διαμορφωθεῖ σὲ μιὰ μᾶλλον ἄθλια κινηματογραφικὴ αἴθουσα, ἐνῶ ὁ μνημειακὸς χαρακτήρας τοῦ ναοῦ εἶχε ξεχαστεῖ ἢ ἀγνοηθεῖ πλήρως. «Ἡ σκέψις ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀποκαθιστάμενον εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφήν θὰ ἠδύνατο συγχρόνως, καταλλήλως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβης διαρρυθμιζόμενον, νὰ χρησιμεύσει ὡς χῶρος πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν συγκεντρώσεων ἀντάξιος πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ Μεγάλου Καστροῦ, ὤθησε τὸ Δ.Σ. εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς σχετικῆς πρωτοβουλίας».

Ἡ Ἐταιρία, λοιπόν, συμφώνησε μὲ τὸν Δήμο Ἡρακλείου (τὸν θεωρούμενον ὡς ἰδιοκτήτη τοῦ κτηρίου), νὰ ἀποκαταστήσει τὸ μνημεῖο καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιοεῖ κατὰ παραχώρηση τοῦ Δήμου ὡς χῶρον πνευματικῶν ἐκδηλώσεων, καθὼς καὶ ὡς χῶρον μόνιμης ἐκθεσης ἀντιγράφων βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τῆς Κρήτης, ποὺ γίνονταν ἀπὸ σπουδαστὲς τῆς Ἀνώτατης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν

(μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ Σωτήρης Σόρογκας καὶ ὁ Δημοσθένης Κοκκινίδης) ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ ἐξαιρετοῦ ζωγράφου καὶ ἐταίρου τῆς ΕΚΙΜ, Θωμᾶ Φανουράκη.

Τότε ἀκόμα δὲν εἶχε κανεὶς συλλάβει τὴν ἰδέα νὰ ἀποτελέσει ἡ μεγαλοπρεπῆς αἴθουσα τὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς χιλιετηρίδας ἀπὸ τὴν ἀνάκτηση τῆς Κρήτης τὸ 961 ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς Ἀραβες. Καθὼς ὅμως προχωροῦσαν οἱ ἐργασίες ἀποκατάστασης τοῦ ναοῦ, μὲ τὴ συνδρομὴ πιά τῆς Ὑπηρεσίας Ἀναστηλώσεων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τῆς τοπικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ποῦ εἶχε καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ εὐθύνη τῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ τοῦ Δήμου, ἐμφανίστηκαν, ἀπὸ τὸ 1958, οἱ πρῶτες προτάσεις πρὸς τὴν Ἑταιρία «περὶ ἀναλήψεως πρωτοβουλίας διὰ τὴν κατὰ τὸ 1961 ὀργάνωσιν ἑορτασμοῦ τῆς χιλιετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ» (Χρονικά 1958). Τὸ Δ.Σ. τῆς Ἑταιρίας δὲν ἄργησε νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν πρόκληση τῶν καιρῶν καὶ «εἰς ἐπανειλημμένας συνεδριάσεις του ἀποφάσισε τὴν ὀργάνωσιν Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου ἐν τῇ πόλει μας ἐν τῷ πλαισίῳ γενικωτέρου παγκρητίου ἑορτασμοῦ τῆς χιλιετηρίδος ἐπετείου τῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 961. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ἀπαιτεῖ, βεβαίως, μόχθον καὶ δαπάνην, δι' ἃ πρέπει συντόμως νὰ μεριμνήσει τὸ νέον Συμβούλιον» (Χρονικά 1959).

Τιμώντας τὴ χιλιετηρίδα τῆς νίκης τοῦ μετέπειτα Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα ἐπὶ τῶν Ἀράβων τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1961, ἡ Ἑταιρία Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν συνεόρτασε καὶ τὴ δικὴ της δεκαετηρίδα μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο ποῦ ἔξερε καὶ ποῦ μπορούσε, δηλαδὴ μὲ τὴν ὀργάνωσιν ἑνὸς μεγάλου διεθνoῦς συνεδρίου κρητικῶν μελετῶν. Καὶ μὲ τὸν λαμπρότερο δυνατὸ τρόπο, ἐγκαινιάζοντας τὸν πλήρως καὶ ἐπακριβῶς ἀνακαινισμένο μὲ τὴ δικὴ της φροντίδα ναὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἕνα πραγματικὸ κόσμημα τῆς πόλης τοῦ Ἡρακλείου.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ πρώτου ἐκείνου Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου ὑπῆρξε παροιμιώδης. Ἐλάβαν μέρος 120 σύνεδροι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 53 ξένοι ἐπιστήμονες ἀπὸ 14 χῶρες· οἱ πρυτάνεις τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, ἐκπρόσωποι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἐκ παραλλήλου, ἔγιναν τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς ἀναθηματικῆς στήλης τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ στὴν Πλατεία Ἐλευθερίας, ποῦ ἡ ΕΚΙΜ εἶχε παραγγείλει στὸν γλύπτη Χρήστο Καπράλο, «κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν ἔργον ἐξαιρετον» (Χρονικά 1961). «Δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὑπερβολή», διαβάζομε στὰ Πειπραγμένα τοῦ Δ.Σ. τῆς ΕΚΙΜ τοῦ 1961, «ἂν τονισθῇ ὅτι τὸ... Συνέδριον ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς τὰ πειπραγμένα τῆς Ἑταιρίας, εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς πόλεως καί, τὸ σπουδαιότερον, εἰς τὴν Κρητολογικὴν Ἐπιστήμην» (Χρονικά 1961).

Σὰς ὑπενθυμίζω ὅτι ὁ «δεσπότης σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας» ἦταν, ἀφ' ἑνός, ἡ ἴδρυση τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου Κρήτης καί, ἀφ' ἑτέρου, ἡ «προαγωγή τῶν κρητικῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν σπουδῶν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν». Ἦδη ὅμως ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητος εἶχε πολὺ νωρίτερα παρεμφερῆσει στὰ *Κρητικά Χρονικά* ἐξαιτίας τῶν ἐκτεταμένων καὶ συχνὰ ἐντατικῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν θαυμαστῶν εὐρημάτων τους, καὶ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ συμβεῖ καὶ μὲ τὰ κρητολογικὰ συνέδρια. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀμέσως στὰ πρῶτα συνέδρια ἔλαβαν μέρος πολλοὶ διακεκριμένοι κλασικοὶ ἀρχαιολόγοι, πού δὲν εἶχαν ἰδιαίτερη σχέση μετὰ τὴν Κρήτη – ἀναφέρω ἐπὶ παραδείγματι τοὺς Paul Åström, John Boardman, Emil Kunze, Helmut Kyrieleis, Μανὸλη Ἀνδρόνικο, Νικόλαο Κοντολέοντα – καὶ πολὺ τακτικότερα, ἐννοεῖται, συμμετεῖχαν οἱ Ἕλληνες καὶ ξένοι ἀρχαιολόγοι πού ἐργάζονταν στὴν Κρήτη. Ἐξίσου δημοφιλῆ ὅμως ὑπῆρξαν καὶ τὰ τμήματα τῶν συνεδρίων πού ἦταν ἀφιερωμένα στὸ Βυζάντιο, στὶς περιόδους τῆς Ἐνετοκρατίας καὶ τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ ἀσφαλῶς στοὺς νεότερους χρόνους ὡς τὴ σύγχρονη ἐποχή.

Θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι σὲ θέση νὰ ἐντοπίσω μερικὲς ἀπὸ τίς μεγάλες στιγμὲς στὴν ἱστορία τῶν συνεδρίων, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶμαι. Ἐπιπλέον, θὰ ἤμουν προκατειλημμένος ὑπὲρ τῶν μεγάλων δασκάλων καὶ ἀγαπητῶν μου φίλων, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων συνάντησα τόσες φορὲς ξεφυλλίζοντας τόμους πρακτικῶν ἢ διατρέχοντας τοὺς πίνακες περιεχομένων τῶν πρακτικῶν παλαιότερων συνεδρίων: Νικόλαος Πλάτων, Μανούσος Μανούσακας, Νίκος Οικονομίδης, Μανόλης Μπορμπουδάκης, Στυλιανὸς Ἀλεξίου, Γιάννης Σακελλαράκης, Samuel Baud-Bovy, Νικόλαος Παναγιωτάκης – γιὰ νὰ περιοριστῶ στὰ ὀνόματα μερικῶν μόνο ἀπὸ τοὺς ἐκλιπόντες φίλους.

Ὡστόσο, στὸ ἑνατο συνέδριο, πού ὀργάνωσε ἡ ΕΚΙΜ στὴν Ἐλούντα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ 2001, καὶ σύμφωνα μὲ τὴ θεματικὴ πού ὄρισαν οἱ ὀργανωτῆς, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς ὀμιλητῆς καὶ ὀμιλήτριες τοῦ ἐνάτου συνεδρίου, ἀφιέρωσαν συνθετικὲς ἀποτιμήσεις τῶν ἀνακοινώσεων στὸν ἐπιστημονικὸ τους χώρο, ὑποδεικνύοντας ἔτσι καὶ κάποιες ἐπιθυμητὲς μελλοντικὲς κατευθύνσεις τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν. Ἀναφέρομαι στὶς κεντρικὲς εἰσηγήσεις τοῦ 2001:

- «Ἀπολογισμὸς καὶ προοπτικὲς τῶν κρητολογικῶν σπουδῶν» τοῦ Vincenzo LaRosa.
- «Ἀπολογισμὸς καὶ προοπτικὲς τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν» τοῦ Στυλιανοῦ Ἀλεξίου.
- «Ἀπολογισμὸς καὶ προοπτικὲς τῶν κρητολογικῶν ἐρευνῶν. Τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ ἐφικτό» τῆς Ἑλένης Γαρδίκας-Κατσιαδάκη.

- «Άπολογισμός και προοπτικές τῶν κρητολογικῶν ἐρευνῶν. Οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι» του Χαράλαμπου Κριτζᾶ.
- «Άποτίμηση καὶ προοπτικὲς τῶν κρητολογικῶν ἐρευνῶν» τῆς Ζαχαρένιας Σημανδηράκη.
- «Ἡ ἔρευνα τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῆς τέχνης του Μεσαίωνα» τῶν Ὑλγας Γκράτζιου καὶ Στέλλας Παπαδάκη-Oekland.
- «Βυζαντινὴ καὶ βενετοκρατούμενη Κρήτη (330-1669): Ἡ κατάσταση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας» τοῦ Θεοχάρη Δετοράκη.

Ἐλπίζω νὰ μὴν κάνω κατάχρηση τοῦ χρόνου τῆς ἀποψινῆς ἐναρκτήριας συνεδρίας, πὺ δικαιωματικὰ ἀνήκει στοὺς προσκεκλημένους κεντρικοὺς ὀμιλητὲς μας, μὲ τὸ νὰ σᾶς διαβάσω τίς καταληκτικὲς παραγράφους ἀπὸ τὴν κεντρικὴ εἰσήγηση τῆς Ὑλγας Γκράτζιου καὶ τῆς ἀείμνηστης Στέλλας Παπαδάκη-Oekland γιὰ τὴν «Ἐρευνα τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῆς τέχνης τοῦ Μεσαίωνα» στὸ Συνέδριο τοῦ 2001:

Τα κρητολογικὰ συνέδρια [γράφουν], ἓνας σαραντάχρονος θεσμός που συνέβαλε αποφασιστικὰ στὴν ἐρευνα τῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας τῆς Κρήτης, που εἶναι ἐπιπλέον πολὺ ἀγαπητὸς στους τακτικοὺς του συνέδρους, γίνονται πια *ὄλο καὶ πιο μικρά*: *κι ας εἶναι γιγαντιαία* [ἢ ἔμφαση δικῆ μου]. Ἐκατοντάδες σύνεδροι, παράλληλες συνεδρίες ἀκόμη καὶ μέσα στα ἴδια Τμήματα, workshops καὶ posters, πολὺτομα πρακτικὰ. Οἱ προβληματισμοὶ καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς μελέτης ἐκτείνονται σε ὄλο καὶ περισσότερες ἐπιστημονικὲς κατευθύνσεις, κι ἐτσι ἐξᾶλλου πρέπει. Κάθε τομέας ἀπαιτεῖ τὴν μεγαλύτερη ἐπιστημονικὴ ἐξειδίκευση. Ὅσο βεβαίως ἡ ἐξειδικευμένη ἐρευνα ἀναπτύσσεται με αὐστηρὰ ἐπιστημονικοὺς ὅρους, τόσο ἐπιζητεῖ νὰ συνδιαλέγεται ἐσωτερικὰ, στις μικρὲς ομάδες τῶν ὁμοτέχνων που ἀντιμετωπίζουν ἀνάλογα προβλήματα. Σήμερα πια καὶ μέσα στα ἴδια τὰ καθιερωμένα τρία Τμήματα τοῦ Συνεδρίου τὸ πλῆθος γνωστικῶν χώρων που ἐκπροσωποῦνται συνωστίζονται ἀσφυκτικὰ, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπικοινωνήσουν.

Τὸ πρόβλημα ἔχει μιαν ἐπιστημολογικὴ καὶ μιὰ διαδικαστικὴ ὄψη. Στον καινούργιο αἰῶνα που μῆκαμε οἱ ὁργανωτὲς, δικαιωμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῆς συμμετοχῆς, καλοῦνται νὰ βρουν λύσεις που θα ἐνθαρρύνουν τὴν ἐξειδίκευση χωρὶς νὰ παραβλέψουν τὴν ἀνάγκη διεπιστημονικότητας, ὥστε τὰ Κρητολογικὰ Συνέδρια νὰ συνεχίσουν τὸ γόνιμο ἔργο τους.

Ἡ «γνωστική» αὐτὴ προειδοποίηση –χρησιμοποιοῦ τὴ λέξη γνωστική ὄχι μὲ τὴν ἀρχαία, ἀλλὰ μὲ τὴν κρητικὴ σημασία της– πρέπει νὰ προσεχθεῖ ἀπὸ τοὺς ὀργανωτὲς τῶν κρητολογικῶν συνεδρίων, καθὼς ἔχομε πιά περάσει ὀριστικά ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ τῆς τυπογραφίας στὴν ἐποχὴ τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπικοινωνίας, ὅπου ἡ ταχύτητα ἀνταλλαγῆς καὶ διασταύρωσης ἰδεῶν καὶ ὀργανωτικῶν σχημάτων, σὲ ὁποιαδήποτε κλίμακα μεγέθους, εἶναι πρωτοφανῆς καὶ ἀδιανόητη πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια. Τώρα πιά τὰ ἐξειδικευμένα μικροσυνέδρια στὸ πλαίσιο μεγαλύτερων ἢ καὶ γιγαντιαίων σχημάτων εἶναι ἐφικτὰ μὲ τὴ βοήθεια τῆς σχετικῆς τεχνολογίας, κάτι ποῦ ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἀργήσουμε νὰ τὸ δοῦμε κι ἐδῶ στὴν Κρήτη.

Στὴν παρούσα ὀργάνωση, ἓνα πρῶτο βῆμα συνάρθρωσης τῆς τεχνολογίας μὲ τὴ φυσικὴ παρουσία ἔγινε μὲ τὴ χρῆση τῆς ἠλεκτρονικῆς πλατφόρμας διαχείρισης τῆς προσυνεδριακῆς διαδικασίας στὸ σύνολό της. Ἐνα δεῦτερο βῆμα θὰ γίνῃ μὲ τὴ (μετασυνεδριακὴ) δημοσιοποίηση τῶν πεπραγμένων τοῦ συνεδρίου μας, ποῦ θὰ συντάμει δραστικὰ τὸν ἐκδοτικὸ χρόνο, καὶ γιὰ τὴν ὁποία θὰ ἀκούσετε περισσότερα ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς ΕΚΙΜ στὴν καταληκτικὰ συνεδρία μας. Ἐντατικὴ χρῆση τεχνολογίας προβλέπεται καὶ στὴ διάρκεια τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν μας – ἄλλωστε ἤδη ἡ συνεδρία αὐτὴ μεταδίδεται ζωντανὰ στὸ Διαδίκτυο (μέσω livestreaming) μὲ τὴν πολύτιμη συνεργασία τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης.

Θέλω, ἐκμέρους τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ΕΚΙΜ, νὰ εὐχαριστήσω τοὺς χορηγοὺς καὶ ὑποστηρικτὲς τοῦ Συνεδρίου: τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἀθλητισμοῦ, τὴν Περιφέρεια Κρήτης, τὸν Δήμο Ἡρακλείου καὶ τὴ Δημοτικὴ Ἐπιχείρηση Πολιτισμοῦ, Τουρισμοῦ καὶ Ἀνάπτυξης Ἡρακλείου, τὰ Ἰδρύματα Ἀνδρέου καὶ Μαρίας Καλοκαιρινοῦ καὶ τὶς Μινωικὲς Γραμμές. Ἄφησα τελευταῖο, last but not least, τὸ Ἰδρυμα Σταῦρος Νιάρχος, χωρὶς τὴν ἀποφασιστικὴ συνδρομὴ τοῦ ὁποίου ἡ ὀργάνωση αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν ἐφικτή.

Κυρίες καὶ Κύριοι, σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ὑπομονετικὴ προσοχὴ σας· καὶ σᾶς εὐχομαι ἓνα ἐπιτυχημένο συνέδριο καὶ καλὴ διαμονὴ στὸ Μεγάλο Κάστρο.

Ἡράκλειο, Τετάρτη 21 Σεπτεμβρίου 2016